

2. Будыко Н.П. Учение о биосфере, научная картина мира и глобальные проблемы современности / Н.П. Будыко, В.М. Федоров // Вестн. МГУ. Сер. «Философия». – 1988. – №1. – С. 12–24.
3. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В.И. Вернадский. – Москва: Наука, 1988. – 520 с.
4. Вернадский В. И. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения / В.И. Вернадский. – Москва: Наука, 1987. – 340 с.
5. Леонович В. В. Философские вопросы медицины, биологии, социологии / В.В. Леонович. – Ленинград, 1973. – 90 с.
6. Урсул А. Д. Эволюция, космос, человек / А.Д. Урсул, Т.А. Урсул. – Кишинев: Штиинца, 1986. – 267 с.

Михайлюк В.П. К проблеме происхождения жизни на Земле

Рассматривая вопрос о происхождении жизни на Земле, мы коротко вспомним о биосфере, живом веществе и ее биогеохимических функциях, открытых В.И. Вернадским. В течение многих сотен человеческих поколений взаимодействие человека с окружающей средой заметных изменений в биосфере не вызывало, но все это время происходило накопление знаний и сил. Постепенно, используя свое интеллектуальное преимущество над другими представителями животного мира, человек охватил своей деятельностью всю верхнюю оболочку планеты - всю биосферу. Эта деятельность привела к приручению животных, к выведению культурных растений. Человек стал изменять окружающий мир и создавать для себя новую живую природу, которая к ней никогда на планете не существовала.

Ключевые слова: происхождение жизни, биосфера, наука, среда, человек.

Mykhailiuk V. P. To the problem of life origin on the Earth

Considering the issue of life origin on the Earth, we will briefly recollect about the biosphere, living substance and its biogeochemical functions discovered by V. I. Vernadskyi. Human interaction with the environment has not caused significant changes in biosphere during many hundred years of human generations, however all this time there has been an accumulation of knowledge and forces. Gradually, using his intellectual advantage over the other members of the animal world, a human being reached out to the entire upper shell of the planet - the whole biosphere. This activity has led to the domestication of animals, to the cultivated plants' removal. A human being began changing the world and create for himself a new wildlife that has never existed on the planet.

Keywords: life origin, biosphere, science, environment, human being.

УДК 88.34

Панюс М.В.

**АСПЕКТИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК
У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТА
У КОЛЕДЖІ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА**

У статті актуалізується необхідність інтеграційного підходу до навчання у процесі підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі, визначається один із найефективніших шляхів вирішення цього завдання – формування системи культурологічних умінь шляхом введення інтеграційних культурологічних модулів

Ключові слова: культурологічна освіта, болонський процес, генезис, інтеграція, трансформаційний процес

Культурологічна освіта в Україні переживає сьогодні важку ситуацію, пов'язану з формуванням нових стратегій розвитку всієї української освіти, основу якої становлять принципи глобалізації й регіоналізації; інтеграції й диверсифікованості освітніх структур, уніфікації напрямків і спеціальностей підготовки фахівців, інноваційності технологій навчання. У цих умовах особливо актуальним є вивчення особливостей культурологічної освіти в регіонах як основи розвитку всієї української освіти.

Метою даної роботи є характеристика, дослідження та аналіз культурологічної освіти, її історичний аспект, місце та роль у суспільному розвитку держави. Предметом дослідження є трансформаційні процеси в системі культурологічної освіти історичний аспект.

Власне термін «культурологія» виник на початку нашого століття у зв'язку з вивченням антропологами відсталих, так званих примітивних культур. З огляду на те, що відносно незначний фактологічний матеріал (у порівнянні із цивілізаціями Заходу й Сходу), що виявлявся на поверхні побуту багатьох племен Америки, Африки й Азії, який відносився до декількох сотень, а то й десятків людей, такий термін був цілком застосовний і виправданий. Але з подальшим розвитком науки цей термін став претендувати на методологічний принцип дослідження всіх минулих і нині існуючих цивілізацій, незалежно від їхнього розміру й масштабу. Правда, до останнього часу культурологія, як правило, уміщала в рамках антропології, археології й історії, але сьогодні під поняття культури підпадають всі сфери людської активності, у тому числі й ті, які відомі нам під ім'ям науки або системи наук. Інакше кажучи, методологічний хаос виник не тільки у відношенні навчальної, але, насамперед, відносно наукової дисципліни культурології [8, с.12].

Звідси виникає й друга проблема, що стосується вже безпосередньо питання про вироблення моделі культурологічної освіти. Вона пов'язана з відсутністю наукових критеріїв по структуруванню й систематизації знань культурологічного циклу, оскільки невизначеність поняття культури не дозволяє взяти за основу той або інший підхід до оцінки емпіричного матеріалу, до якого ми відносимо й відомі інтерпретації й теорії культурологічного рівня. Тому ми змушені керуватися деякою мірою як найавторитетнішими джерелами по даній проблемі й використовувати досвід вітчизняних і закордонних фахівців із проблеми викладання культурології, так і власними розробками у цій сфері. Однак, оскільки завдання побудови моделі культурологічної освіти все-таки поставлене з усією визначеністю, то неминуче в процесі цієї роботи будуть оформлятися інтуїції як у навчальній, так і в науковій дисципліні культурології одночасно. Тому ми вважаємо за необхідне структурувати і систематизувати матеріал для культурологічного освітнього циклу, виходячи із чітко сформульованих наших власних позицій щодо основних методологічних підходів і базових понять у предметі культурологія [4, с.18].

Насамперед, поставлені перед освітньою моделлю завдання забезпечити й зберегти такі фундаментальні критерії цілісності культурологічного знання, як безперервність і наступність, змушують нас звернутися до основного методологічного підходу при відборі матеріалу для навчальної дисципліни культурологія на різних рівнях освіти, починаючи від музичних шкіл і закінчуючи вищими навчальними закладами. Цей підхід повинен бути пов'язаний не тільки із системою або структурою культурологічного знання, але й з віком дітей [5, с.24].

На наш погляд, без більш–менш чіткого визначення предмету культурології, хоча б у найбільш загальній формі, ми не зможемо виправдано й обґрунтовано вишикувати архітектуру культурологічної освіти. Не вдаючись у теоретичні викладення й аналіз існуючих теорій, можна констатувати, що культура в максимально широкому розумінні є сукупністю способів існування й життєдіяльності людини, а також їхні результати в минулому, сьогоденні й майбутньому часі в масштабі всього проживаючого на Землі людства. Із цього визначення бачимо, що предмет культурологія є одночасно статичною й динамічною системою, і це дає нам можливість застосувати первинний розподіл для її вивчення.

Під статикою ми розуміємо завершені результати (і способи) діяльності людини в минулому, її досягнення в різних культурах, починаючи від способів видобутку вогню й закінчуючи шедеврами мистецтва. Під динамікою культури ми розуміємо механізми й процеси зміни й розвитку, куди можна віднести, у тому числі, будь-які соціально значимі події, які, так чи інакше, змінювали вигляд людського суспільства в минулому або сьогоденні. Говорячи, таким чином, про історію речей і про історію подій, ми залишаємося в рамках найбільш широкого й недиференційованого зрізу розуміння культури, а саме в рамках загальнолюдської або загальнокультурної свідомості [12, с.149].

Слідом за цим відкривається новий, більш глибокий рівень розуміння сутності культури, а саме, рівень виявлення й пізнання закономірностей у культурному процесі й у культурному досягненні. Тут відбувається диференціація загального поля загальнолюдської історії на історії локально існуючих груп людей, об'єднаних численними факторами й умовами. З безлічі відомих історій цивілізацій предметом вивчення послідовно стає кожна з них (тією чи іншою мірою), внаслідок чого усвідомлюється різноманіття й несхожість культур, їхня унікальність і неповторність. Кожне досліджуване соціокультурне поле з'являється у вигляді цілого світу властивих лише йому способів мислення й відчуття, господарювання й релігійного поклоніння, вироблення стилів мистецтва й ведення воєнних операцій. Тут статика й динаміка культури обмежені рамками однієї культури, одного суспільства, що має аналогію з життєвими циклами людини – народженням, розвитком, зрілістю й смертю [10, с. 416].

І, нарешті, на наступному рівні вивчення предмету культурології починає пізнаватися статика культури як теоретичного об'єкта, як абстрактного предмета, тобто структурна будова культури. У цьому випадку виявляються основні форми людської активності, прийняті в людському суспільстві, визначаються їхні ролі, місце й значення кожної з них у відношенні до людини, до культури й суспільства в цілому. Динаміка ж теоретичного об'єкта – культури як цілісності – дозволить зрозуміти системні зв'язки й відносини всіх структурних елементів, всіх культурних феноменів між собою й у відношенні до свого цілого [10, с. 416].

Таким чином, ми маємо методологічні принципи, згідно з якими повинна формуватися культурологічна освіта. Першим є принцип хронології, лінійного часу, відповідно до якого всі відомі на сьогодні події й речі, починаючи від походження першої людини й закінчуючи сучасною історичною ситуацією на планеті, підносять у вигляді єдиного поступального процесу. Хронологічний методологічний принцип у побудові моделі культурологічної освіти покликаний зіграти роль кількісного фактора, коли акцент робиться на одержанні максимально великого обсягу знань. До речі, саме цей методологічний принцип майже повністю панував як в освіті, так і у світовій науці: відома історична теорія ділила історію людства на спадкоємні періоди часу в історії людства, у яких відбувалося його становлення, а саме «Древній світ – Середньовіччя – Новий час – Новітня історія». На наш погляд, подібний підхід до історичного процесу є релятивістським і правочинним лише на початкових етапах вивчення людської історії.

Другий методологічний принцип у культурологічній освіті можна назвати культурно-історичним, він покликаний сформулювати у свідомості студентів уявлення про культурне різноманіття світу через вивчення конкретних культур минулого й сьогодення. Цей принцип в освіті повинен сприяти викорінюванню у свідомості людей національно-культурного центризму, коли кожна культура розуміється як унікальне досягнення величезної групи людей, до якої незастосовні критерії оцінки будь-якої іншої цивілізації [11, с.360].

Третім методологічним принципом у підході до побудови моделі культурологічної освіти в Україні служить культурологічний принцип у підборі й подачі знань. На цьому рівні підготовки, коли вже є великий багаж історичних і культурно-історичних відомостей, культура повинна бути представлена як абстрактний об'єкт вивчення, у якому виокремлюють два основних моменти: структурний, або статичний, і системний, або динамічний. Саме на цьому етапі, на нашу думку, повинна бути представлена інформація про походження й історію розвитку культурології як науки, а також основні й найбільш відомі теорії щодо інтерпретації культури як такої.

Але для того, щоб весь обсяг знань, який вивчається у навчальних

закладах, міг би бути віднесений до культурологічної підготовки, необхідно впорядковувати його відповідно до певних принципів – принципів культурологічного освоєння знань. Для цього потрібно, насамперед, виявити роль і зміст культурології як науки. Серед численних інтерпретацій культурології в системі наукового знання найпоширенішими є наступні дві: по-перше, культурологія представляється як асамблея наук про людину й, по-друге, як міждисциплінарна наука [4, с.26].

У першій інтерпретації культурологія виступає скоріше як культурознавство, у якому кожна наукова дисципліна є частиною загального космосу людського знання й відносин до світу, а їхня єдність забезпечується загальною основою, джерелом і причиною виникнення – людською творчою діяльністю. У другій інтерпретації культурологія бачиться як дисципліна, що стоїть над іншими науками, для якої вихідним і цільовим моментом є спосіб розуміння, інтерпретації світу й знання людини про нього. У цьому змісті культурологія є як би особливим зрізом свідомості, що розташовується над іншими сферами людського знання і який займається лише тим, що пояснює кожен історичну подію, кожний художній образ або спосіб господарювання як історичний тип, зразок людської діяльності, що має структурну будову й підкоряється єдиній закономірності у своїй появі й дії. На наш погляд, обидві інтерпретації культурології як наукової й навчальної дисципліни мають право на життя [4, 28].

Культурологічна підготовка передбачає досягнення певних якостей студентів, які давали б їм можливість оперувати основними культурологічними поняттями й розкривати закономірності культурологічного рівня в одиничних подіях або явищах. Тому інтерпретація культурології як культурознавства, як системи наук про людину, про її творчу діяльність, може бути використана як методологічний принцип надання інформації студентам до культурологічної підготовки. Мається на увазі, що величезне поле інформації про світ і про людину, про їхні відносини (протиріччя і єдність) між собою, повинне не просто надаватися в межах уже наявних навчальних дисциплін, а з акцентом на:

1. Зовнішньому (хронологічному) і внутрішньому (логічному) зв'язку основних історичних етапів розвитку тієї або іншої сфери знання;
2. Зв'язку досліджуваного історичного явища, події або відкриття з історичними умовами, що супроводжують їх в інших сферах суспільного життя. У цьому випадку в студента буде формуватися таке бачення одиничного історичного факту, при якому сам цей факт розглядатиметься у зв'язку з іншими фактами історії, які передували або слідували за досліджуваним явищем [2, с.16].

При формуванні подібного відношення студента до досліджуваного явища необхідно чітко позначити спільну основу, причину зв'язку цих явищ, що споконвічно є присутнім у кожній події або явищі історії, а саме людську діяльність. Студент повинен отримати достатній фундамент для

того, щоб у своїй свідомості діяти на культурологічному рівні, тобто дії мають спрямовуватись на досягнення розуміння одиничного факту як частини загального людського процесу. Якщо такий акцент буде зроблений, то це буде першим і основним фактором для формування в студента культурологічного розуміння історії й сучасності.

Наступним акцентом, що має бути забезпеченим у культурологічній підготовці студентів, є визначення умови зв'язку одиничних фактів і історичних явищ, а саме поняття часу. Хронологія може бути представлена як непереборний плин безлічі подій в історії людського суспільства, і тому співвіднесення кожного історичного факту з тимчасовим періодом може й повинне бути не тільки необхідністю для появи історії як такої, але й можливістю для розуміння появи тих або інших історичних подій. У цьому випадку конкретний історичний час може й повинен бути усвідомлений й представлений як умова збігу безлічі подій у різних сферах життя людського суспільства, починаючи від способів ведення війни й закінчуючи створенням творів мистецтва або навіть формуванням стилів і цілих напрямків у мистецтві, літературі й т.п. Тому хронологічний збіг різних за зовнішнім виглядом подій або історичних фактів повинен звернути на себе увагу студентів і створити, таким чином, передумови для постановки й вирішення питань властивих культурологічному рівню [6, с. 62].

Два зазначених вище моменти відносяться до хронологічного методу культурологічної підготовки студента у виборі й наданні інформації. Ці два моменти становлять основу хронологічного принципу в культурологічній освіті й спрямовані на формування у свідомості культурологічного рівня, сприйняття студентом факту історії або сучасності. Як час, так і людське суспільство виявляються в цьому випадку в недиференційованому вигляді, як спільна субстанція подій і дозволяють уявити людство як єдине ціле, що живе в часі за єдиними і непорушними законами. Це дозволяє, з одного боку, надати освіті в цілому гуманістичний характер і спрямувати студента на сприйняття окремих незнайомих культур, а з іншого боку – сформувати культурологічну основу сприйняття й розуміння інформації про людину як родову істоту, незважаючи на різноманітні расові, етнічні, культурні й інші відмінності людей між собою. Метод хронології в культурологічній освіті повинен застосовуватися на першій стадії культурологічної підготовки студента [14, с.86].

На другій стадії культурологічної підготовки основним методом відбору й надання інформації повинен стати культурно-історичний метод. Особливістю даного методу є поява нових сполучних фактів історії. До вже описаних двох сполучних елементів історії людства – часу й людської діяльності – додаються ще декілька, основними з яких є:

- 1) поняття культури або цивілізацій;
- 2) етносоціальна структура досліджуваних культурних або цивілізаційних комплексів [13, с. 128].

Поняття культури на даному етапі вводить як формально-історичне поняття. До розуміння культури як результату людської діяльності в часі додається розуміння культури як регіонально-історичного цілого в космосі людських цивілізацій, людської історії в принципі. Тут вводить просторово-тимчасовий розподіл історичного процесу, вичленовуються різні історичні культури, які можуть бути описані й підтвержені історичними свідченнями й археологічними матеріалами. Культурно-історичний метод пов'язаний з тим, що студент починає бачити історичний процес не тільки як якусь єдину лінію в часі й просторі, але і як історичний процес розвитку безлічі різних культурних утворень, що відрізняються специфічними ознаками [15, с.94].

З іншого боку, поняття культури, що обмежує загальний історичний процес просторово-тимчасовими рамками, у той же час є спільним ядром для всіх подій, явищ і фактів досліджуваного культурно-історичного комплексу. Лінійний час з'являється, у цьому випадку як єдина шкала, на якій існують і розвиваються різні досить замкнуті культурні інститути, усередині яких всі сфери життя суспільства взаємозалежні. Це створює необхідні передумови для підготовки студента до більш складного культурологічного аналізу історичних фактів у майбутньому, тому що різноманітне життя суспільства з'являється як єдине ціле й, отже, кожна галузь життєдіяльності, від економіки до мистецтва, сприймається залежною від всіх інших. І хоча структурний аналіз на цьому рівні культурологічної підготовки ще не використовується, поява системного бачення культури як складного організму вже стає невід'ємним атрибутом вивчення будь-якої культурної цілісності.

Важливим елементом, що відіграє таку ж подвійну роль, як і поняття культури у відношенні до історії й людини, є етнос або етносоціальна спільність. Так само як поняття культури є елементом, що розмежовує цілісність історичного процесу на локально-географічні, культурно-історичні комплекси, поняття етносу вносить диференціацію в знання студента про єдине людство. Незважаючи на те, що людство є реальне поняття і які б не були відмінності людей між собою, вони однаково відносяться до людського роду, воно є не просто цілим, а цілісною множиною, що складається з елементів – етносів, націй, народів [10, с.16].

У сучасних підручниках з історії, цивілізації вивчаються за географічними і хронологічними ознаками, мимохіть згадуючи про народи, що проживають на зазначених територіях. Тим часом необхідно виокремити етнічний елемент в одну з найважливіших складових культурно-історичного процесу, тому що саме етноси є творцями й носіями культурних традицій. Так, наприклад, помилково говорити про культуру Стародавнього Риму, оскільки Древній Рим – це величезна за географічними і національними ознаками галузь древньої історії, що включає безліч завойованих культур, наприклад, Єгипет. Було б більш

правильним розглядати культуру народів і роль кожного з них у Римській імперії [2, с.37].

Подібний акцент на етнічній основі кожної культури, кожного цивілізаційного комплексу повинен не тільки внести у свідомість студента знання про різноманіття людського роду, але й підготувати його до сприйняття й розуміння різних культур, якими б далекими вони не здавалися на перший погляд. Крім того, етносоціальний розподіл культурно-історичних утворень допоможе майбутньому культурологові сформувати в собі готовність і одночасно професійну здатність для міжкультурної комунікації, немислимої без попереднього усвідомлення етнічного й культурного різноманіття історії й сучасності [6, с.172].

Для культурологічного етапу в культурологічній освіті характерне досягнення основних цілей і завдань, що стоять перед культурологією у цілому, а саме:

1) підготовка фахівців з культурології, здатних професійно використовувати основні культурологічні поняття, вільно оперувати культурологічним апаратом для аналізу культур, їхніх структурних частин і форм взаємодій між ними, розуміти загальні для всіх культур тенденції виникнення, розвитку й занепаду, закономірності появи культурних взірців, стилів і архітипічних реакцій і т.п.,

2) пошук і визначення перспективних напрямків наукових досліджень в галузі культурологічного знання, у більш глибокому й точному розумінні механізмів культурного досягнення й міжкультурної комунікації. Ці завдання стоять перед вузівським і післявузівським етапами культурологічної підготовки [8, с.18].

Особливістю цього етапу є використання властиво культурологічного методу в підборі й подачі інформації, у розвитку й завершенні тих освітніх напрямків культурологічної освіти, які були задіяні на попередніх стадіях, для того, щоб забезпечити безперервність і наступність культурологічної підготовки й самого культурологічного знання. Культурологічний метод підбору й подачі інформації студентам і аспірантам складається із уже освоєних раніше форм хронологічного й культурно-історичного аналізу історії людської життєдіяльності, а також у структурному й системному аналізі типових, архітипічних механізмів існування й динаміки культури [14, с. 76].

Безліч подій у житті однієї культурної й етносоціальної спільноти повинні бути проаналізовані в напрямку пошуку єдиної основи їхнього прояву, у знаходженні якихось загальних для них архітипічних взірців, що становлять зміст тієї або іншої культурної традиції. На цьому етапі культурологічної підготовки важливим є вивчення структури етнокультурної цілісності, структурних елементів і їхніх зв'язків між собою й цілим, а також вивчення дії цих елементів у соціальній динаміці. Крім того, важливим предметом дослідження виступає функціональність

як структурних елементів культури й суспільства, так і функціональність культурно-історичної освіти як цілого, як взаємозалежних культурних традицій та ідеалів у єдиному просторово-тимчасовому потоці людського існування [3, с.10].

Одним з найважливіших предметів культурологічної освіти на цьому етапі є поглиблення знань по вивченню знакових систем різних народів і їхніх культур, що давно відійшли в історичне минуле, так і сучасних. Проблема міжкультурної комунікації сьогодні стоїть дуже гостро, бо це є однією з причин непорозуміння й конфліктів між різними країнами. Тому розуміння унікальності кожної культурної традиції поряд із проникненням у зміст того, що відбувається, можливе лише на основі глибокого вивчення семантичних і семіотичних особливостей культурних мов багатьох народів світу [9, с.116].

Найважливішим елементом у культурологічній підготовці студентів на цьому етапі виступає поняття структурної єдності всіх відомих сьогодні культурно-історичних інституцій, незважаючи на їхнє розходження в масштабах і зовнішніх формах прояву. По суті мова йде про вивчення абстрактного об'єкта – культури як системи, у якій видимі феномени суспільного життя пов'язані між собою невидимими, але дуже міцними зв'язками структурності. Кожний факт або явище історії тієї або іншої культури розглядається у зв'язку з іншими вже не тільки стосовно єдиної тимчасової шкали, не тільки у відношенні до єдиного культурно-історичного простору, у якому він був виявлений, але й стосовно самої функціональної будови всієї культурної цілісності, у якій даний факт або явище виступає як ознака й форми глибинного змісту – структурної й функціональної частини єдиної культурної системи [18, с. 147].

Література

1. Художньо-естетичне виховання школярів у позаурочній діяльності: Програма. – К., – 2002. – 16 с.
2. Концепція культурологічного розвитку особистості в НВК №28 м. Дніпропетровська // Мистецтво і освіта. – 2001. – №3. – С. 9–11.
3. Парламентські слухання з проблем розвитку вищої освіти // Освіта. – 2004. — № 23. — 12–19 травня
4. Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Освіта. – 2004. – № 23. – 12–19 травня.
5. Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшей школы / В.И. Байденко. – Москва: ИЦПКПС, 2003. – 216 с.
6. Гинецинский В.И. Знание как категория педагогики: Опыт педагогической когнитологии / В.И. Гинецинский. – Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1989. – 244 с.

